

Nové poznatky o středověké tvrzi v Majetíně na Olomoucku

David Papajík – Lukáš Hlubek, Univerzita Palackého v Olomouci

New findings about the medieval fortress in Majetín in the Olomouc region

The presented study deals with the medieval fortress in Majetín, which was first mentioned in written sources in 1354, but the largest number of reports about it comes from the period of the Hussite Wars, when it formed part of the blockade of the royal city of Olomouc. Based on the research so far, we know where this manor house was located within the built-up area of the municipality. Thanks to newly acquired archaeological finds, field observations and analysis of written reports, we present here a current view of this interesting Central Moravian locality. The analysis of medieval ceramics has documented a settlement from the early Middle Ages and from the second half of the 13th to the first half of the 14th century, which precedes the construction of the settlement according to written sources. The focus of the studied collection from the garden of house no. 14 dates back to the 14th–15th centuries.

Keywords: Olomouc region, Majetín, Middle Ages, fortress, written sources, archaeological find.

Úvod

Do skupiny dosud málo poznanych středověkých fortifikovaných sídel na střední Moravě náleží Majetín.¹ Zdejší tvrz je známá v dějinách Moravy především během období husitských válek, neboť se stala opěrným bodem protikatolické strany, která odtud kontrolovala komunikaci směřující od Přerova do Olomouce. Na základě nečetných archeologických nálezů a náhodně objevené staré zdi, které v roce 1977 publikoval V. Burian, byla určena poloha majetínské fortifikace.² Ta se nacházela v prostoru zahrad rodinných domů vymezených ulicemi Staromajetínská, Příčná, Lipová a Na Výsluní. Na základě detailního rozboru písemných pramenů, terénních pozorování a nově získaných archeologických nálezů předkládáme nový pohled na toto panské sídlo.

Popis lokality

Obec Majetín se nachází cca 10 km jihovýchodně od města Olomouce. Leží v rovinatém terénu Hornomoravského úvalu v těsném sousedství Tršické pahorkatiny. Přes západní a severní část majetínského katastru protéká potok Loučka a u jižního okraje potok Olešnice, nazývaný také Kokorka. Třetí, bezejmenná vodoteč teče skrz obec a v sedmdesátých letech 20. století byla z větší části svedena do podzemí prostřednictvím vybudované kanalizace. Nadmořská výška sledovaného území se pohybuje od 204 do 226 m.

Nás v dalším textu bude zajímat především západní část obce, které se dodnes říká „Starý Majetín“. Místní tvrz se nacházela v bloku domů, který původně tvořily domy č. p. 14–17. Odhadovaná maximální velikost tohoto prostoru dosahuje 120 × 90 m. Dnes můžeme areál bývalého sídla přibližně vymezit ulicemi Staromajetínská, Na Výsluní, Lipová a Příčná.³ Zástavbu tvoří převážně řadové rodinné domy, za nimiž leží zahrady. Ty jsou znivelovány, a proto na jejich ploše nezaznamenáváme žádné viditelné stopy naznačující existenci středověkého šlechtického sídla.

Je možné se ztotožnit s názorem M. Plačka,⁴ který předpokládal, že se tvrz v Majetíně skládala z jádra a předhradí. Podle zmínky o odkryté kamenné zdi v zahradě domu č. p. 14 kladl jádro do prostoru parcely č. 225. Zároveň ze starších mapových podkladů plyne, že tvrz z jižní a východní strany obtékal místní bezejmenný potok, který patrně napájel vodní příkop, o kterém se ve středověku zmiňovala korespondence olomoucké městské rady. Ostatně jako o možném „vodním hradu“ v případě Majetína psal Ladislav Hosák ve své práci o husitských válkách v Olomouckém kraji.⁵

Strategická poloha tvrze v Majetíně v prostoru mezi městy Olomoucí, Prostějovem, Přerovem a Tovačovem je zřejmá (zpracoval J. Martinek).

Rozbor písemných pramenů

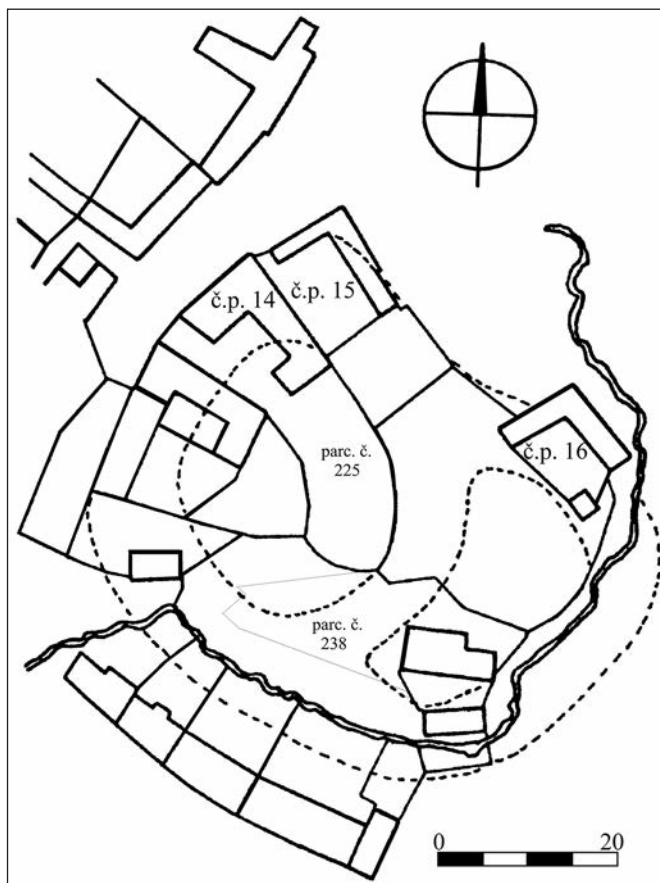
Nejstarší zmínku o Majetíně získáváme z roku 1277, kdy hraniční spory mezi hradíštskými premonstráty a velehradskými cisterciáky byly řešeny za účasti Heřmana z Majetína (*Hermannus de Moietin*) jako jednoho z členů rozhodčí komise.⁶ Lze připustit, že pokud se Heřman po Majetíně psal, patrně zde vlastnil nějaké své sídlo. Zda se již jednalo o později doloženou tvrz či nikoliv, není možné s jistotou určit. Další zmínka o Majetíně spadá do roku 1306, kdy král Václav III. daroval královské křoviny poblíž královského lesa Chlumu Unkovi z Majetína.⁷

V roce 1318 vypukl dědický spor mezi dcerou Unky Eliškou z Plavče, která byla provdána za Viknana z Čekyně, a jejím strýcem proboštem Zborem ohledně vlastnictví vesnic Loučan, Bohuslavic, Haček, Majetína a Lhoty. Obě sporné strany se nakonec dohodly před svědky na smírném řešení bez soudního projednávání.⁸ Roku 1352 potvrdil moravský markrabě Jan Jindřich urovnání mezi olomouckou městskou radou a Unkou z Majetína o markraběcí les Chlum ležící mezi Olomoucí a Majetínem. Město Unkovi za tento les zaplatilo 50 hřiven grošů.⁹ O dva roky později prodal Unka z Majetína tvrz, ves a dvůr v Majetíně, dále mlyn na řece Moravě a ves Lhotku (*municionem Mayeczyn cum villa ibidem, curia et molendino in aqua Morava sito et villam Olhotka*) tak, jak tento majetek vlastnil jeho otec Viknan, Janovi a Drslavovi z Kravař za 400 hřiven grošů.¹⁰ K roku 1354 tak získáváme první jistou zmínku o existenci tvrze v Majetíně.

Páni z Kravař nevlastnili Majetín dlouho. V roce 1374 prodal Lacek z Kravař vsi Majetín a Lhotu se vším příslušenstvím za 450 hřiven grošů Valentinovi z Přestavlk,¹¹ jenž je jako majitel Majetína vzpomínán ještě v roce 1399, kdy se po něm i psal.¹² Potomky a dědici Valentina z Majetína byli Bohuněk a Jan z Majetína. V roce 1407 nechal Bohu-

něk, řečený Valentin z Majetína, se souhlasem svého bratra Jana z Majetína zapsat na tvrzi, vesnici a dvoře v Majetíně (*municione et villa ac Curia in Magetin*) věno své manželce Anně.¹³ Vzhledem k tomu, že se zápisem věna vyslovil souhlas Bohuňkův bratr Jan, můžeme předpokládat, že Majetín bratři drželi společně. Nedlouho po smrti Anny zapsal Bohuňek, řečený Valentin z Majetína, věno své druhé manželce Kateřině na tvrzi, dvoře a vesnici Majetín (*In villa Magetyn super Municione ibidem, necnon Curia et villa ibidem*).¹⁴

Nejvíce se v dějinách proslavila majetínská tvrz v období husitství, kdy se ji husité pokoušeli zařadit do systému opevněných míst, která měla vytvářet hospodářskou blokádu Olomouce – katolické bašty na Moravě. Olomoucký městský písař Václav z Jihlavy si během husitských válek posteskl, že tvrze a opevněná místa v okolí Olomouce jsou v rukou husitů, konkrétně uvádí Tovačov, Kroměříž, Přerov, Majetín, Náměšť, Uničov, hrad Hluboký, Sovinec, Velkou Bystřici, klášter Hradisko, Skrbeň, Horku a Třebovou (nespecifikuje, kterou), jejichž obyvatelé byli připraveni ve dne i v noci zaútočit na město Olomouc. Těžko zprávu jednoznačněji časově zařadit, protože mocensko-politická situace v uvedených lokalitách se během husitských válek měnila. Václav z Jihlavy do uvedené pasáže zahrnul veškeré nepřátele města, aniž to znamená, že se v nich protivníci Olomouce nacházeli ve stejném období.¹⁵

Předpokládaná poloha tvrže v Majetíně. Tečkované vyznačen pravděpodobný rozsah dvou dílů objektu a příkop. Zdroj: Plaček, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2001, s. 371, obr. 702.

Více informací o tvrzi v Majetíně z období husitství získáváme z kopií korespondence olomoucké městské rady k roku 1425. Jaká však byla vojensko-politická situace na Moravě počátkem uvedeného roku? Z pohledu katolíků a města Olomouce se jednalo o katastrofu. Olomoučtí měšťané v dopise ze začátku února 1425 oznámili moravskému markraběti Albrechtovi Rakouskému mimořádně špatnou zprávu, že se husitům podařilo dobýt a obsadit kartuziánský klášter v Dolanech poblíž Olomouce. Cílem kališníků byla kontrola cesty kolem města Olomouce. Měšťanům v Prostějově, Lipniku (nad Bečvou) a jiných městech husité nařídili, že nesmí s Olomoucí obchodovat. Cílem byla hospodářská blokáda, aby se do města nemohlo dostat dříví, uhlí, potraviny a další komodity. Olomoučtí v listu markraběti vyjádřili velkou obavu, že husité stejným způsobem obsadí další klášter, tentokrát premonstrátský klášter Hradisko, který stál za ramenem řeky Moravy naproti olomouckému hradu a městským hradbám.¹⁶

Poměrně značná část listu je věnována situaci v Majetíně, kde se ve velkém nebezpečí ze strany husitů nacházel také „hrad“ (*das geslas Magetein*), vzdálený míli od města. Olomoučtí měšťané prosili markraběte Albrechta, aby na „hrad“ v Majetíně nezapomněl a aby byl buď opraven, nebo rozbořen. Dále uváděli, že „hrad“ patřil dříve husitům a byl s velkou námahou, úsilím a krveprolitím dobyt zpět (*mit grosser müe arbat vnd plutvorrüssung wider angewungen ward*). Král Zikmund Lucemburský měšťanům povolil „hrad“ zbourat, ale moravský zemský hejtman Petr Strážnický z Kravař se proti tomuto rozhodnutí postavil a vrátil Majetín jeho původnímu majiteli Valentínovi z Majetína (*jedoch wolt her Peter von Stresnicz das nicht gestatten sundr gab es dem Valentine*). Petr Strážnický ovšem majetínskou tvrz neopatřil dostatečně velkou posádkou, jelikož byl v únoru 1425 trvale upoután na lůžko. Olomoučtí měšťané měli obavu, že pokud by moravský markrabě nezasáhl, husité by Majetín opět obsadili (*das die veinde das uberlisten werden*).¹⁷

V dopise olomoučtí měšťané zaznamenali podobu majetínského fortifikovaného objektu. Podle nich se jednalo o naprosto plnohodnotnou vodní tvrz chráněnou hlubokými a širokými vodními příkopy, pevnými věžemi a mohutnými zdmi (*das ist gar ein gute wasser vesten mit tyffen vnd weiten wasser Greben, dicken Turmen vnd Mawrn veste bewort*). I když víme, že v dopisech žádajících o vojenskou pomoc Olomoučtí často přeháněli a zveličovali sílu svých nepřátel, v tomto případě nemáme důvod jejich popisu tvrze nevěřit. Majetínská tvrz byla vystavěna z větší části z kamene; měla několik věží a silné opevnění. Jejím nejsilnějším obranným prvkem byl široký vodní příkop napájený z místního potoka, a proto L. Hosák v této souvislosti přímo psal o „vodním hradě“.¹⁸ Na indikační skice z roku 1833 vidíme, jak potok, svedený v roce 1975 do kanalizačního potrubí, obtéká jihozápadní, jižní a východní stranu předpokládané plochy tvrze.¹⁹

Znovu psali olomoučtí měšťané o Majetíně markraběti Albrechtovi 12. února 1425. Kromě informací o aktuální situaci na střední Moravě, přesunech vojsk a o nabídce spolupráce jednoho významného šlechtice z Čech v závěru listu opět vyjádřili obavy, že husité obsadí klášter Hradisko a hrad Majetín (*des klosters Redisch bey vns vnd des geslosses Magetein ein meil von uns*). Prosili markraběte o pomoc a odpověď na svůj list.²⁰

Potřetí se o Majetíně dozvídáme z listu olomoucké městské rady Onšíkovi, purkrabímu na Tovačově, z 14. dubna 1425. Onšík žádal jménem svého pána Jana Tovačovského z Cimburka, aby olomoučtí měšťané poslali na Tovačov delegaci tří až čtyř osob na vyjednávání s tímto husitským šlechticem. Olomoučtí nabídku na jednání odmítli s tím, že delegace nemůže z Olomouce bezpečně dojet na Tovačov. Na konci listu Olomoučtí žádali, aby tovačovští husité nechali na pokoji Valentina z Majetína v jeho sídle Majetíně, a to až do doby, než se uskuteční jednání Jana Tovačovského z Cimburka s markrabětem Albrechtem.²¹

Sumarizujeme-li známé údaje o tvrzi během husitských válek, olomoucký městský písař považoval tvrz v Majetíně za místo Olomouci nepřátelské. Když katolická vojska v době, kdy Moravu přímo ovládal král Zikmund, dobyla na husitech majetinskou tvrz, Olomoučtí navrhli králi, aby byla zbořena, s čímž panovník vyjádřil souhlas. Proti přání měšťanů a vůli panovníka se ale postavil moravský zemský hejtman Petr Strážnický z Kravař a vrátil tvrz zpět do rukou jejího vlastníka Valentina z Majetína. Protože Zikmund Lucemburský předal Moravu jako léno České koruny Albrechtovi Habsburskému 1. října 1423, muselo k dobytí majetinské tvrze dojít někdy před tímto datem. Podruhé byl Petr Strážnický z Kravař jmenován do úřadu moravského zemského hejtmana 6. května 1422, čímž se nám zúžil časový prostor, kdy byl Majetín dobyt katolíky. Muselo se tak stát někdy v období 6. května 1422 až 1. října 1423.²² Valentin z Majetína podle všeho lavíroval mezi oběma znepřátelenými stranami podle konkrétní situace v zemi. V dubnu 1425 byl ale považován za spojence olomouckých měšťanů, protože ti žádali husity z Tovačova, aby nechali Valentina z Majetína na pokoji (také nelze vyloučit, že v té době byla u Valentina v Majetíně katolická posádka).²³

Poslední věc, na kterou chceme v této souvislosti upozornit, je to, že olomoucká městská rada nazývá majetinské sídlo hradem, a ne tvrzí, což není v pramenech ojedinělé.

Valentin z Majetína se připomíná v pramenech ještě v roce 1447.²⁴ Snad se jednalo o syna Bohuňka řečeného Valentina z Majetína. Odúmrtí po smrti Valentina z Majetína získal Majetín král Ladislav Pohrobek, který ho někdy po roce 1453 udělil Hanušovi z Vašatic (později Vlasatic) spolu s Dubany a Bolelouchí (*villa et municione Magetin villis Duba et Bolelicz*). Od dědiců Hanuše z Vašatic koupili zmíněné majetky vdova po Jankovském z Vlašimi Machna z Majetína a Jankovského dědici. Zmíněný právní akt nechal zapsat do zemských desk po smrti krále Ladislava Pohrobka v roce 1464 nový český král

Předpokládaná poloha tvrze v Majetíně (vyznačena fialově) na mapě povinného císařského otisku indikační skici z roku 1833 (zpracoval J. Martínek, 2025).

Jiří z Poděbrad.²⁵ Z výše uvedeného plyne, že majetínská tvrz fyzicky přečkala husitské války, a pokud v nich byla poškozena, tak byla opravena a funkční.

Trochu světla do poněkud komplikované situace ohledně vlastnictví tvrže po polovině 15. století nám vnáší soudní žaloby k zemskému soudu. V roce 1464 Hanuš z Vašatic pohnal k soudu o částku 1 000 hřiven grošů Machnu (Markétu) z Majetína, vdovu po Jankovském z Vlašimi za to, že vládla tvrzí v Majetíně a dvěma dvory v Dubanech se vším příslušenstvím (*že se uvázala v tvrz v Majetíně a ve dva dvory v Dubanech*). Hanuš z Vašatic ji vinil z toho, že zmíněný majetek vlastnila proti jeho vůli a bez toho, aby k těmto majetkům měla práva. K soudní žalobě je připojeno slovo Poklid znamenající mimosoudní vyrovnání obou sporných stran.²⁶ Hanuš z Vašatic v roce 1464 pohnal k soudu také Ondřeje Valacha z Přestavlk o 800 hřiven grošů za to, že postoupil majetínskou tvrz Jankovskému z Vlašimi, i když podle práva náležela Hanuši z Vašatic. Dokonce i moravský zemský hejtman nařídil Ondřeji Valachovi, aby vydal majetínskou tvrz Jankovskému, ale ten to nerespektoval. Také v tomto případě je k soudní žalobě připojeno slovo Poklid.²⁷

Někdy před rokem 1464 zastával úřad purkrabího na tvrzi v Majetíně Otík z Lazník. Dozvídáme se to ze soudní žaloby na jeho osobu od Ondřeje z Přestavlk. V podání k soudu ve výši 700 zlatých a i tolik stříbra Ondřej Valach z Přestavlk uvádí, že když vykonával Otík z Lazník úřad purkrabího na tvrzi v Majetíně, rozkázal mu jeho pán (jménem neuvedený, zřejmě Valentin z Majetína), aby zmíněný obnos vydal Ondřeji Valachovi z Přestavlk a jeho společníkům. Otík z Lazník ale peníze a stříbro pobral a ujel s nimi pryč. K zápisu žaloby je připojeno slovo Poklid znamenající mimosoudní vyrovnání obou znesvářených stran.²⁸

Ke stejné záležitosti se patrně vztahuje i žaloba Machny z Duban z roku 1466 (v roce 1464 se psala z Majetína) na Otíka z Lazník ve výši 700 zlatých (v tomto případě nejsou podrobnosti uvedeny).²⁹ Zbývá doplnit, že Machna z Duban a z Majetína označuje Valentina z Majetína, jehož smrt vyvolala řetězec soudních sporů, za svého strýce.³⁰

V roce 1466 pohnala k soudu Otíka z Lazník také Eliška ze Žerotína. Vinila ho ze zpronevěry 228 zlatých. V žalobě Eliška uvádí, že když ležel její tehdejší manžel Valentin z Majetína nemocný na lůžku, odkázal jí před mnoha svědky z 800 zlatých, které Otík vzal po jeho smrti, věno a nadvěno. Otík ale peníze odvezl a nic jí nedal.³¹

Pokusme se poněkud zmatečnou situaci vyjasnit. Zdá se, že Valentin z Majetína zemřel bez legitimních dědiců. Proto připadl jeho majetek odumrtiním právem na krále Ladislava Pohrobka, který jej udělil Hanuši z Vašatic. To ale nerespektoval Jankovský z Vlašimi a jeho manželka Machna z Duban (psala se i z Majetína a je někdy uváděna také jako Markéta), kteří se statku zmocnili. Situaci ještě zkomplikoval Otík z Lazník, který odvezl peníze a cenosti zemřelého. Vše bylo vyřešeno tím, že Hanuš z Vašatic potomkům Jankovského z Vlašimi a Machně z Duban Majetín odprodal.

Machna z Duban vzala v roce 1480 na spolek svého syna Jindřicha na majetek, který se skládal ze vsi Majetína s tvrzí a poddaných v Bolelouci a Dubanech. Dále je v zápise stanoveno, že Jindřich může svým dvěma dcerám ze zmíněného statku vydat po 60 zlatých a nesmí svou matku z tohoto majetku „odstavit“ až do její smrti.³²

I z predikátu Machny je zřejmé, že nesídlila na tvrzi v Majetíně, ale na dvoře v Dubanech.³³ Nabízí se otázka proč. Naštěstí jsme schopni na ni odpovědět. Machna sice uplatnila na tvrz v Majetíně své právo, ale fakticky v této době Majetín neovládala. V nám neznámé době se Majetína zmocnil Mikeš z Kokor, kterého v roce 1480 Machna z Duban pohnala k soudu o 2 000 zlatých z toho důvodu, že jí obsadil Majetín s příslušenstvím a nechtěl jí ho vydat. Nejen že žaloba poukazuje na majetkově neurovnané poměry té doby, ale pro nás je zajímavá i z jiného důvodu. Machna v žalobě své sídlo v Majetíně

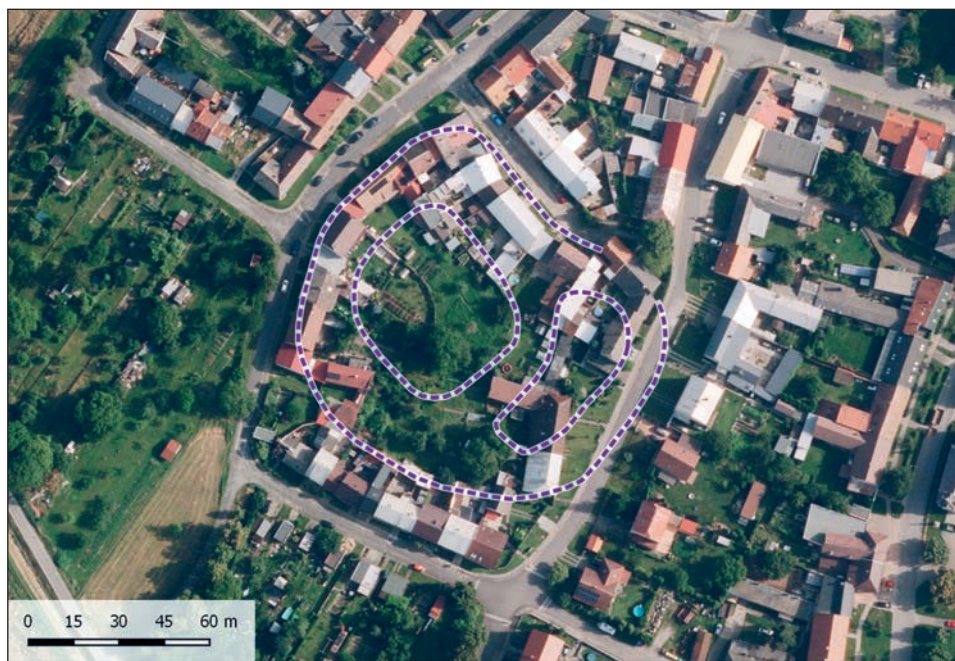
označuje jako hrad (*že mi drží mé dědictví hrad Majetín s jeho příslušenstvím*).³⁴ I když sídlo v Majetíně nebylo hradem, skutečnost, že je tak opakovaně nazýváno, ukazuje, že se jednalo opravdu o velké a mohutné sídlo připomínající hrad.

Když nedokázala Machna na Mikešovi z Kokor vymoci vydání Majetína, rozhodla se, že mu Majetín prodá. Hned v roce 1481 se svým synem Jindřichem z Vlašimi prodala Mikešovi z Kokor tvrz, ves, dvůr v Majetíně (*tvrz Majetín s dvorem a vsí tu v Majetíně*) a pustou ves Mastník s ročním platem ze vsi Bolelouce a s řekou Moravou a dalším příslušenstvím, které od pradávna patřilo k majetínské tvrzi (*což od staradávna k tej tvrzi přísluší*).³⁵

Ovšem ani Mikešova držba Majetína nebyla poklidná. V roce 1482 byl na Mikešův Majetín „zveden“ Jaroš ze Zástřizl. Mikeš se jako rukojmí zaručil Jarošovi ze Zástřizl za dluh 55 zlatých, a když dluh neuhradil, obrátil se Jaroš ze Zástřizl na zemské úřady, aby mu pomohly dluh vymoci. Do doby, než Mikeš dluh uhradí, mu byl obstaven majetek ve prospěch Jaroše ze Zástřizl.³⁶

Poručník sirotků po zemřelém Mikeši Kokorském z Kokor a z Majetína moravský zemský hejtman Ctibor Tovačovský z Cimburka se v roce 1490 pokoušel Mikešův majetek ve prospěch sirotků prodat (jednalo se o tvrz, ves a dvůr v Majetíně, pustou ves Mastník, roční plat v Bolelouci a další příslušenství majetínské tvrze). Nakonec bylo rozhodnuto, že zmíněný majetek získá na základě starších dohod a na úkor sirotků Bohuslav z Kokor.³⁷

V následujícím období se ovšem po Majetíně nepsal Bohuslav z Kokor, ale v letech 1490–1513 bratr zemřelého Mikeše Zdeněk z Kokor (*Zdeněk z Kokor na Majetíně* či *Zdeněk z Kokor a z Majetína*).³⁸ V roce 1499 uzavřel Zdeněk z Kokor a na Majetíně smlouvu ohledně vedení vody tekoucí z Majetína, která zaplavovala pozemky kláštera

Předpokládaná poloha tvrze v Majetíně (vyznačena fialově) na podkladu současné mapy (zpracoval J. Martínek, 2025).

sv. Kateřiny v Olomouci v klášterní vesnici Brodku (u Přerova). Zdeněk se zavázal škody každoročně pravidelně klášteru finančně kompenzovat.³⁹

V majetku velmi rozvětveného rodu z Kokor zůstala tvrz v Majetíně až do roku 1516. Bratři Jan a Jindřich z Kokor (synové Zdeňka z Kokor) prodali v roce 1516 tvrz a ves Majetín (*tvrz Majetín, ves Majetín*) s majetkem ve vsi Bolelouci a pustou ves Lhotku s poplužním dvorem Janovi Kobíkovi z Opatova.⁴⁰

Jan Kobík z Opatova, který prováděl mnoho majetkových operací, nebyl úplně chudým drobným šlechticem, jak by se na první pohled mohlo zdát. Předpokládáme, že Jan Kobík na majetinské tvrzi i sídlil, protože se po ní v letech 1516–1519 psal (*Jan Kobík z Opatova na Majetíně* či *Jan Kobík z Opatova a na Majetíně*).⁴¹

Dne 18. srpna 1521 na tvrzi v Majetíně prodal bratr Jana Kobíka Jakub Kobík z Opatova tvrz Majetín s dvorem a se vsí Majetínem a částí Bolelouce Janovi z Pernštejna za 2 750 kop grošů. Jednalo se o slavnostní akt, u kterého byli přítomni svědci z řad okolní šlechty.⁴² Prodej byl pak v roce 1522 vložen i do zemských desk.⁴³ Jan z Pernštejna trvale připojil Majetín k tovačovskému panství. Tímto prodejem majetinská tvrz definitivně ztratila rezidenční funkci. Následně patrně sloužila hlavně k hospodářským účelům.

Není pravda, že by tvrz zanikla v první polovině 16. století, jak uvádějí V. Nekuda a J. Unger.⁴⁴ Tvrz v té době fakticky nezanikla, pouze přestala být sídlem vrchnosti a začala chátrat. Když došlo v roce 1597 k prodeji tovačovského panství, je při něm uváděna pouze ves Majetín, a ne tvrz.⁴⁵ Podobně tomu je i v dalších letech při převodech tovačovského panství a zápisech věna na něm.⁴⁶

V nějaké podobě tvrz fungovala i v 17. století, protože v urbáři tovačovského panství z roku 1615 je uváděn roční plat poddaných, který je odváděn ze sklepa na tvrzi (patrně za jeho využívání) ve výši dvou grošů, splatný ve dvou termínech.⁴⁷ Uvedená zmínka ukazuje jednoznačně na hospodářské využití vnitřních prostor tvrže.

Dějiny bádání o majetinské tvrzi

S ohledem na význam majetinského sídla v době husitských válek není divu, že zájem o ni má delší tradici.⁴⁸ Nicméně v dřívější době nebylo jasné, kde se tato fortifikace nacházela. Důležitým momentem k lokalizaci zdejší tvrže byla výstavba kanalizace v obci v sedmdesátých letech 20. století. Podle V. Buriana se z výkopové rýhy u domu č. p. 14 podařilo získat nepočetnou kolekci zlomků keramiky, kterou zachránil L. Nakládal. V. Burian kladl podstatnou část nálezů do 14.–15. století s tím, že jeden fragment okraje zařadil do 12. století. Zároveň se zmínil o tom, že zde bylo porušeno staré zdivo. Obě uvedené indicie následně V. Burian spojil s tvrzi v Majetíně.⁴⁹ Avšak v archivu náleзовých zpráv Vlastivědného muzea v Olomouci se dochovala informace, podle které byla tato zeď objevena v zahradě výše uvedeného domu a nikoliv, jak se může zdát z článku V. Buriana, v kanalizační rýze.⁵⁰

V dalších letech nacházíme Majetín na Olomoucku v nejrůznějších přehledových kompendiích o moravských opevněných sídlech.⁵¹ Tyto práce čerpaly z výše uvedeného článku V. Buriana a nepřinášely žádné nové poznatky. Posun lze najít v *Ilustrované encyklopedii moravských hradů, hrádků a tvrzí* od M. Plačka, který lokalitu nově popsal.⁵² Zároveň M. Plaček předpokládal, že mohlo jít o tvrz s dvojdielnou dispozicí, jejíž ochranu zvyšovala místní vodoteč protékající příkopem. V rámci publikovaného soupisu archeologických nálezů a lokalit na katastru obce Majetína stručně připomněly sledované sídlo také P. Procházková a V. Vránová.⁵³

Nový impuls k poznání tvrže přišel v roce 2025, kdy se mezi dosud nezpracovaným materiálem v archeologické podsbírce Vlastivědného muzea v Olomouci podařilo najít další kolekci středověké keramiky z Majetína. Tyto nálezy byly darovány do muzea v de-

Snímek zahrady za domem Staromajetínská č. p. 14. Foto Lukáš Hlubek, 2025.

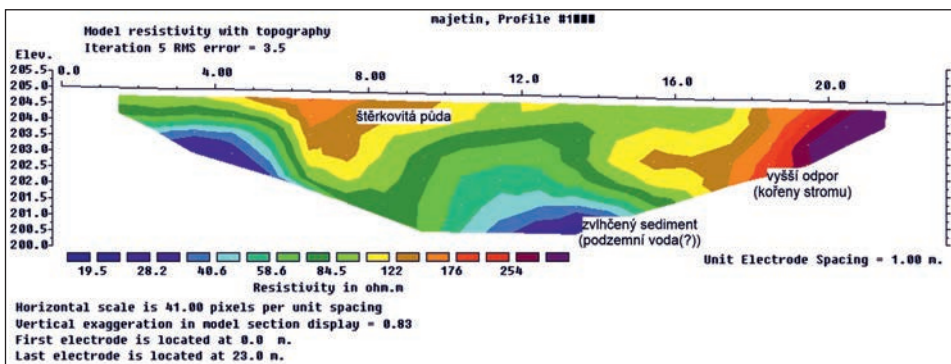
vadesátých letech 20. století a podle malého, tužkou popsaného lístku pocházejí z Majetína z domu č. p. 14. Jako nálezcce byl uveden opět L. Nakládal. Ve světle znovu objeveného souboru se domluvil L. Hlubek se současnými majiteli domu č. p. 14 na obhlídce zahrady, kde v sedmdesátých letech 20. století mělo dojít k objevu zdíva. Na místě zjistil několik nových skutečností, které doplňují aktuální poznatky o této lokalitě.

Podle současných majitelů domu pochází veškerá získaná středověká keramika pouze z prostoru jejich zahrady. Zároveň nic nevědí o tom, že by se v sedmdesátých letech 20. století nějaký archeologický materiál našel v kanalizační rýze. K nalézání archeologického materiálu docházelo při obdělávání políček na zahradě domu č. p. 14, kde také byla objevena kamenná zeď, o níž se zmiňoval V. Burian. Dle současného majitele domu se nacházela v místech poblíž zahradní pergoly. Měla být složená z kamenů spojených maltou. Zachytit se ji podařilo asi 20 cm pod úroveň terénu a výška dosahovala více než 1 m. Zároveň můžeme připustit, že poněkud zvláštní zaoblení zahrady domu lze spojit s předpokládaným jádrem tvrže.⁵⁴ Mezi parcelami č. 225 a č. 238 je dodnes patrná z velké části zanesená prohlubeň kopírující hranici obou pozemků. Hypoteticky ji lze označit za pozůstatek příkopu oddělujícího předhradí od jádra.

V říjnu 2025 proběhl v části zahrady domu Staromajetínská č. p. 14 geofyzikální průzkum. M. Moník z Univerzity Palackého v Olomouci proměřil pomocí přístroje CMD (Conductivity Meter Dipole) na zahradě obdélník o velikosti 17,5 × 4,5 m, bohužel s negativním výsledkem.⁵⁵ Jedná se o měření vodivosti podloží. Zděné konstrukce, štěrk či skála mají nízkou vodivost a jsou většinou odlišitelné od hlíny či jiných sedimentů nasycených vlhkostí. Žádné zbytky kamenných zdí předpokládané tvrže nebyly v podloží

Barevně vyznačená plocha v předpokládaném areálu tvrze v zahradě domu Staromajetinská č. p 14, na které byl v roce 2025 proveden geofyzikální výzkum (zpracoval Martin Moník, 2025).

Výsledek geofyzikálního výzkumu části zahrady v Majetíně u domu Staromajetinská č. p. 14. Výzkumem se nepodařilo pod povrchem sledované části zahrady domu prokázat kamenné zdi (zpracoval Martin Moník, 2025).

zachyceny. Neznamená to ovšem, že by tím byla popřena existence tvrze v uvažované poloze, pouze se nepodařilo najít její pozůstatky.

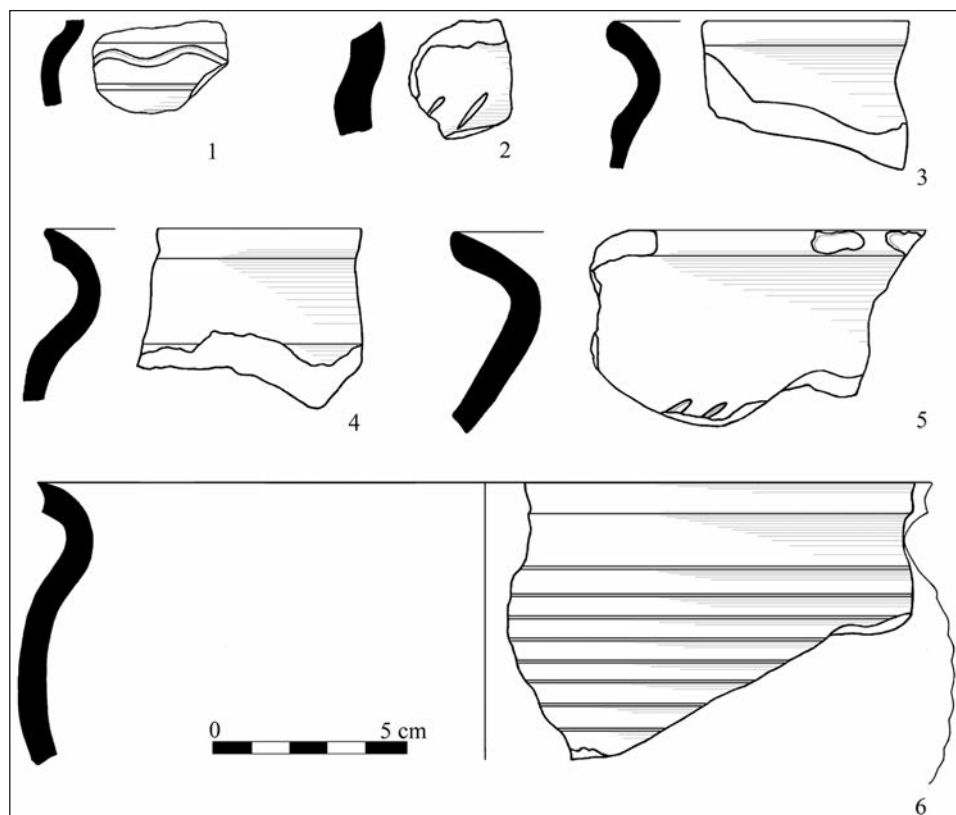
Analýza archeologických nálezů

Dnes je ve Vlastivědném muzeu v Olomouci uložena kolekce zlomků keramiky získané v sedmdesátých letech 20. století V. Burianem. Tu doplňuje další nově zapsaný konvolut z devadesátých let 20. století a nakonec soubor hrnčiny předaný rodinou Nakládalových z roku 2025. Shromážděný materiál byl ve všech případech získán na zahradě domu č. p. 14. Podle sdělení rodiny Nakládalových zaznamenali vyšší koncentraci

nálezů spíše v zadní části parcely, kde se rozkládalo bramborové pole (orientační bod 49.5017831, 17.3308517). S ohledem na způsob nabytí je nutné k získané hrnčině přistupovat jako k povrchovému sběru. Shromážděné nálezy reprezentují pouze fragmenty keramiky nejrůznějších velikostí. Celkem máme k dispozici 154 zlomků, a to včetně 11 kusů, které popsal v roce 1977 V. Burian. S místní tvrzí můžeme spojit 143 střepů stolní a kuchyňské keramiky a jednu část čelní vyhřívací stěny komorového kachle. Starší osídlení lokality zastupuje šest fragmentů z raného středověku a čtyři zlomky zařaditelné rámcově do pravěku.

Již V. Burian ve svém článku o nálezech z Majetína uvedl, že mezi nálezy je zastoupen jeden okrajový zlomek, který kladl do 12. století.⁵⁶ Nicméně podle našeho posouzení jde o fragment až z průběhu 13. století, který jsme zařadili mezi materiál keramické třídy A (viz níže). Mezi nově získaným materiálem ze zahrady domu č. p. 14 jsou dvě zdobené výduť s přechodem na hrdlo nádob a čtyři okraje (obr. 7:1–6), které můžeme zařadit do mladohradištního období.

Pět zlomků bylo vyrobeno z keramické hmoty s výraznou příměsí jemně rozemletého grafitu (obr. 7:1–5). Barva čtyř fragmentů je šedočerná, v jednom případě hnědošedá. Poslední zlomek se výrazně odlišuje svým provedením, neboť v těstě není zastoupena tuha, ale převažuje písčitá příměs a po výpalu má bílou až bílobéžovou barvu (obr. 7:6). Výzdobu reprezentují šikmé vsky (obr. 7:2, 5), horizontální žlábkování (obr. 7:6)

Výběr raně středověké keramiky ze zahrady domu Staromajetínská č. p. 14. Kresba Lukáš Hlubek. V textu je na tuto keramiku odkazováno číslem obrázku 7.

a široké žlábký v kombinaci s vlnovkou (obr. 7:1). Okraje jsou ve dvou případech ven vykloněné a zaoblené (obr. 7:3, 5). Další dva exempláře mají vytaženou spodní a horní hranu (obr. 7:4, 6). Typologicky můžeme všechny okraje nádob připsat hrncům.

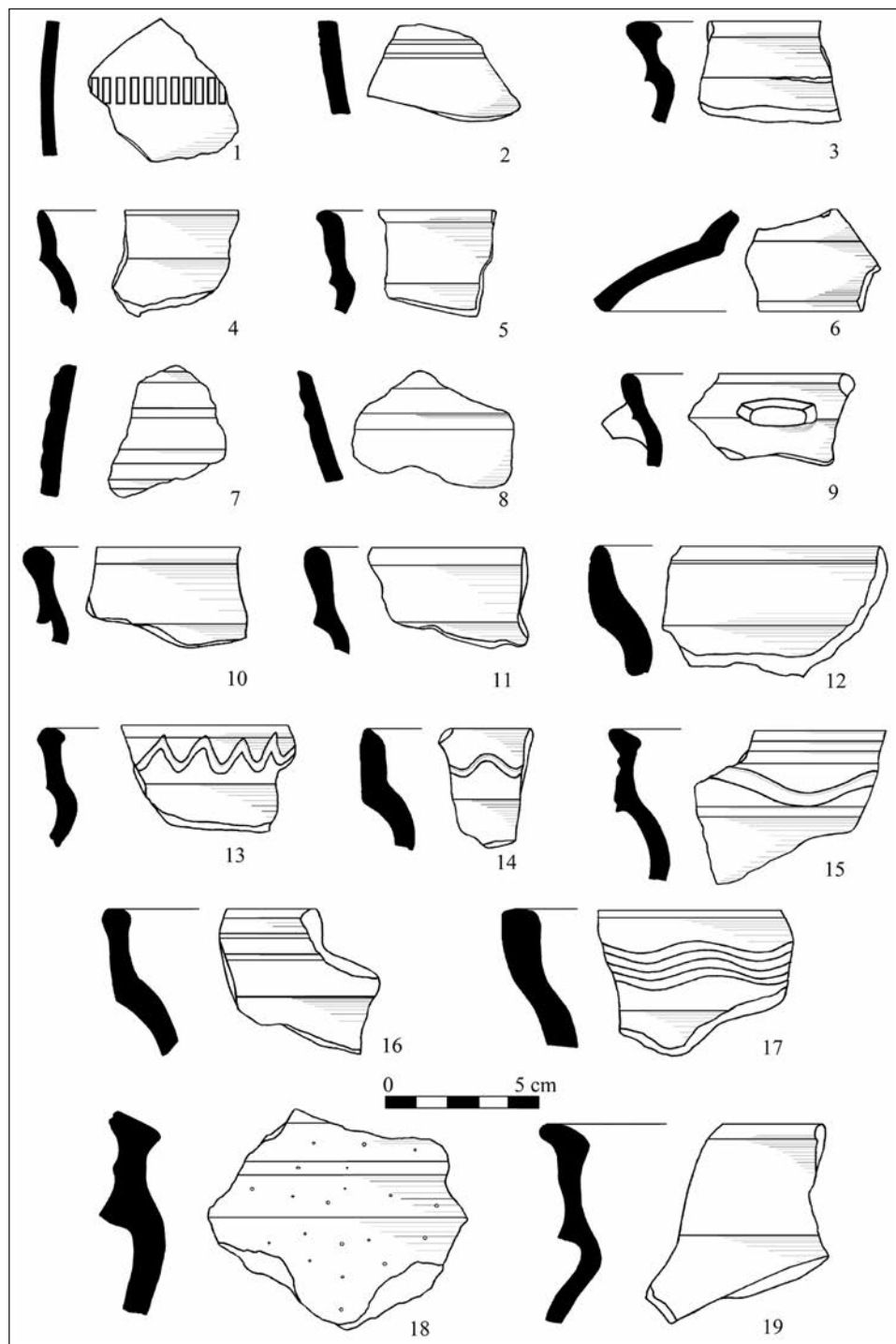
S ohledem na přítomnost grafitu v keramickém těstě, užitou výzdobu na zlomcích a zejména utváření okrajů s vytaženou spodní a horní hranou je možné těchto šest zlomků zařadit do mladohradištního období s tím, že tyto znaky se objevují především v průběhu 11. století.⁵⁷ Analogický materiál registrujeme například z areálu dnešního města Přerova,⁵⁸ nebo Prostějova, poloha „U svaté Anny“.⁵⁹

Pro nás je klíčová kolekce keramického materiálu náležící do vrcholného středověku. Mezi stolní a kuchyňskou keramikou nejčastěji převažují nezdobené výdutě (57 ks) a okraje nádob (51 ks). O poznání méně se vyskytují dna nádob (15 ks), zdobené výdutě (19 ks) a dvěma zlomky jsou zastoupena ucha. Na základě makroskopického pozorování lze referovaný konvolut rozdělit do několika tříd, které se od sebe odlišují zejména barvou, keramickou hmotou, výpalem a způsobem výroby. Při jejich analýze navážeme na třídění keramických tříd podle J. Nováka s tím, že dělení bude doplněno o jednu novou třídu F.⁶⁰

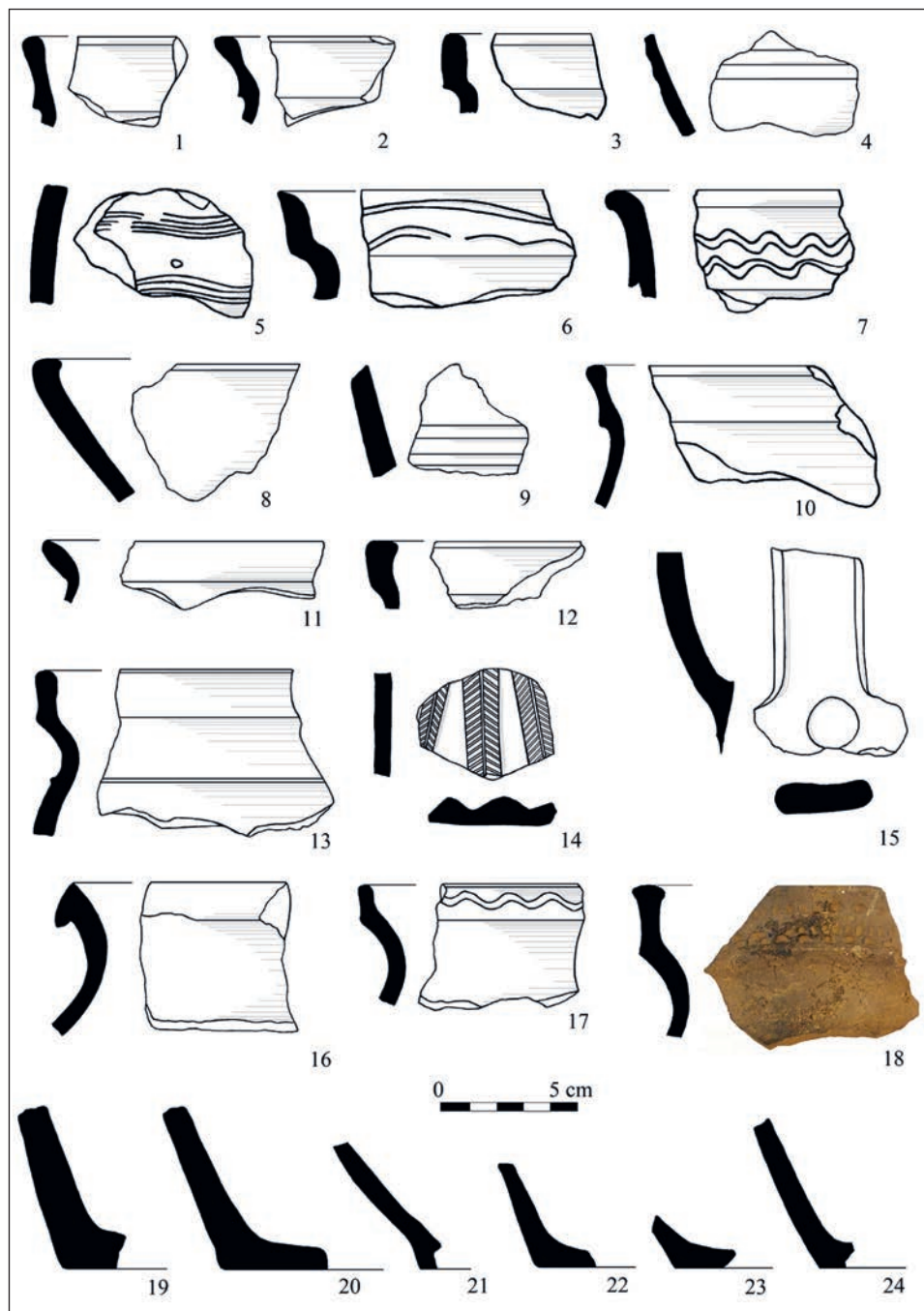
V souboru je výrazně zastoupena keramika ostřená grafitem, kterou ztotožňujeme s třídou A (40 ks). Má tvrdý výpal a nejčastěji oboustrannou hnědošedou až šedočernou barvu. Dna nesou stopy podsýpky, ale na žádném se nedochovala hrnčířská značka. Podle způsobu zpracování tuto hrnčinu považujeme za zboží označované jako keramika hradištních tradic, která byla ještě zhotovována v ruce a následně dotočena na kruhu. Těžiště výskytu této keramické třídy leží ve druhé polovině 13. a v prvních desetiletích 14. století. Zjištěné okraje z Majetína jsou pouze římsovitě (obr. 8:12, 17; 9:12).

Za keramickou třídu C označuje J. Novák⁶¹ oxidačně pálenou hrnčinu bílé barvy s typickým krupičkovitým povrchem. Toto zboží někdy zkrášluje červená malba. Celkem ji reprezentuje 8 ks. Jde o charakteristickou středomoravskou keramiku, která se objevuje od konce 13. až do počátku 15. století. Pouze dva okraje této skupiny jsou formovány do tvaru okružích (obr. 8:5; 9:3). Další třída náleží protološtickému a loštickému zboží. Jeden zlomek můžeme přiřknout ke skupině protološtické keramiky (třída D, obr. 8:16) a sedm fragmentů loštické hrnčiny (třída D, obr. 8:18). Jde o keramický materiál s typicky hnědou, místy až nafialovělou barvou a s puchýřkovitým či strupatým povrchem. Toto specifické zboží bylo vyráběno v Lošticích a blízkém okolí.⁶² Protološtická hrnčina se objevuje od závěru 13. století, zatímco typická loštická hrnčina od konce 14. až do první poloviny 16. století. Třída E (16 ks) je charakteristická svým tvrdým výpalem a barvami v odstínech cihlové barvy. Ostřena byla hlavně pískem a ojediněle také šupinkami slídy. Dna jsou již odřezána od hrnčířského kruhu pomocí struny. Její výskyt zaznamenáváme kolem roku 1400 a v průběhu celého 15. století. Její vyznívání můžeme klást do první poloviny 16. století. Také v této třídě registrujeme hlavně okraje ve tvaru okružích (obr. 8:3, 9; 9:1, 2) a ven vykloněné (obr. 9:11). Právě ven vykloněný okraj s náznakem čokovitého zesílení můžeme v celé kolekci označit za nejmladší prvek, který klademe do průběhu 16. století.

Nejčastěji ve shromážděném materiálu zaznamenáváme keramickou třídu F (68 ks), pro niž je typický redukční výpal a barva v odstínech světlé šedé. Do těsta byl přimíchán zejména písek, křemeny a ojediněle také šupinky slídy. Podle stop na stěnách nádob byla tato hrnčina vyráběna jak vytáčením, tak obtáčením pomocí hrnčířského kruhu. Na dnech nádob nacházíme jen stopy podsýpky. Na střední Moravě se s ní setkáváme zejména v průběhu 14. století.⁶³ S tímto časovým zařazením korespondují také okraje nádob ve tvaru okružích (obr. 8:4, 10, 11, 13, 19; 9:7, 10, 13, 17, 18), šikmo seřezané (obr. 9:16), římsovitě (obr. 9:6) nebo ven vykloněné a zaoblené.

Výběr keramických nálezů z vrcholného středověku ze zahrady domu Staromajetinská č. p. 14. Kresba Lukáš Hlubek. V textu je na tuto keramiku odkazováno číslem obrázku 8.

Výběr keramických nálezů z vrcholného středověku ze zahrady domu Staromajetínská č. p. 14. Kresba L. Hlubek. V textu je na tuto keramiku odkazováno číslem obrázku 9.

S přihlédnutím ke stavu dochování popsaného materiálu lze typologicky (typologicko-funkčně) klasifikovat pouze část představeného konvolutu (celkem 65 ks). V 49 případech se podařilo identifikovat hrnce (obr. 8:3–5, 10–19; 9:1–3, 6, 7, 10–13, 16–18) s tím, že jeden měl prokazatelně ucho pod okrajem (obr. 8:9). Pouze čtyři zlomky okrajů můžeme prokazatelně spojovat s loštickým hrncem (obr. 8:18). Zbylé tvary se vyskytují spíše sporadicky: zásobnice/zásobní hrnce – 9 ks (obr. 8:17), poklice – 2 ks (obr. 8:6) a mísa – 3 ks (obr. 9:8). Jedno prožlabené ucho s důlkem u kořene ucha patrně pochází ze džbánu (obr. 9:15). Pouze nižší síla stěny (5–6 mm) u fragmentu výdutě z loštické hrnčiny umožňuje uvažovat o tom, že může jít o část blíže neurčeného loštického poháru.

Zjištěnou výzdobu na stěnách nádob reprezentují zejména horizontální rýhy či žlábky (obr. 8:2, 7, 8) a vývalková šroubovice (obr. 9:4, 9). Méně se setkáváme s vícenásobnou rytou vlnicí (obr. 9:5) nebo pásy rádelkové výzdoby v podobě řady obdélníků (obr. 8:1; 9:18). Červenou malbu registrujeme pouze na vnitřní straně páskového ucha (obr. 9:15). Zdobený jsou také vnější strany některých okrajů. Římsovitě varianty zkrášluje vlnice či rýhy (obr. 8:16, 17) a okraje ve tvaru okruží jednoduchá nebo zdvojená vlnovka (obr. 8:13, 14, 15; 9:7, 17). Pouze v jednom případě zaznamenáváme rádelkovou výzdobu (obr. 9:18). Ze 51 okrajů nádob je 31 ks formováno do tvaru převážně vyšších okruží, u loštického hrnce je okruží doplněno vloženou lištou. Další varianty okrajů jsou zastoupeny výrazně méně, římsovitě varianty 10 ks, ven vykloněné 2 ks, šikmo seřezané 2 ks, vodorovně vytažené 1 ks a neurčené 1 ks. Ve dvou případech máme k dispozici okraje poklic.

Podobně charakterizované soubory středověké keramiky jako z majetínské tvrze známe také z lokalit v blízkém okolí Majetína. Starší tuhovou keramiku z druhé poloviny 13. až počátku 14. století registrujeme například v materiálu z výzkumu augustiniánského kláštera v Prostějově,⁶⁴ z přerovského zámku na Horním náměstí⁶⁵ nebo ze staveniště obchodního domu Prior v Olomouci.⁶⁶ Keramiku z pokročilého 14. až průběhu 15. století evidujeme například ze zaniklé vsi Lhota na katastru Majetína,⁶⁷ přerovského zámku,⁶⁸ Žižkovy ulice v Prostějově,⁶⁹ zaniklé Staré Vsi u Prostějova⁷⁰ nebo z areálu města Olomouce.⁷¹ Oporu poskytují také některé poklady mincí uložené v nádobách z Olomouce, Tovačova, Přerova a Horní Moštěnice.⁷²

Nakonec se ještě krátce zmíníme o vyzvednutém zlomku čelní vyhřívací stěny kachle. Jde o nevelký režný zlomek s trojicí plastických pásů zdobených šikmými výžkami po stranách (obr. 9:14). Zadní strana nese jen slabé stopy po očazení. S ohledem na malou velikost není možné určit motiv na čelní straně. Snad by mohlo jít o část heraldického motivu (například letky orlice), popřípadě část křídla blíže neurčeného zvířete.⁷³ S opatrností tento zlomek kachle řadíme do druhé poloviny 15. až počátku 16. století. Zároveň tento fragment může indikovat existenci vytápění majetínského sídla pomocí kachlových kamen.

Vývoj osídlení v prostoru zahrady domu č. p. 14

Pokusíme-li se v hrubých rysech nastínit vývoj středověkého osídlení v prostoru zahrady domu č. p. 14 na základě výše popsaného souboru, pak můžeme konstatovat, že nejstarší komponentu představuje raně středověká keramika.⁷⁴ I přes malý počet fragmentů můžeme v místech zahrady domu č. p. 14 předpokládat dosud neznámé osídlení z 11. století. Snad by mohlo jít o sídlištní lokalitu z mladohradištního období. Považujeme za vysoce pravděpodobné, že popsaná poloha může souviset s náhodně objeveným pohřebištěm z 11. století, které se rozkládá v areálu bývalého Jednotného zemědělského družstva v Majetíně.⁷⁵

Pro druhou polovinu 13. až počátek 14. století je početně zastoupena třída A s grafitem v keramickém těstě. Na konci 13. a počátku 14. století se objevuje tzv. protološtická keramika (třída D). Zastoupení těchto tříd dosahuje 29 % veškeré výše popsané hrnčiny. Všechny tyto zlomky indikují možné osídlení v době, kdy se v pramenech setkáváme s Heřmanem z Majetína, prvním známým majitelem. Zároveň lze s opatrností předpokládat, že se jeho sídlo nacházelo přímo ve vsi. Jestli šlo o tvrz, nebo dvorec s rezidenční funkcí, není možné v tuto chvíli rozhodnout.

Pro průběh 14. století jsou typické vyčleněné třídy C (bílá krupičkovitá) a F (šedá písčitá). Podíl tohoto zboží v námi popsaném materiálu činí 55 %. Poněkud překvapivý je poměr mezi oběma třídami 10 ks : 68 ks ve prospěch třídy F. Obvykle ve středomoravských souborech tvoří dominantní složku bílá krupičkovitá hrnčina,⁷⁶ ale v případě nálezů z Majetína má nejvyšší zastoupení šedá písčitá keramika. V obou skupinách převažují okraje ve tvaru vyspělých okružích a jen ojediněle evidujeme římsovitě nebo šikmo seřezané varianty. Přihlédneme-li k dějinám zdejší tvrze, odpovídá tento materiál době, kdy popisované sídlo zaznamenáváme v písemných pramenech. Není však zřejmé, kdo byl jeho zakladatelem. Buď jím mohl být první známý majitel Heřman z Majetína, nebo některý z majetínských Unků, kteří tvrz vlastnili během první poloviny 14. století. Podle písemných zpráv se zdá, že období markraběcích válek tvrz přečkala bez větší újmy a nikde není zmínka o jejím obléhání či opravách.

Nejmladší složku představuje hrnčina v odstínech cihlové barvy (třída E) a loštická keramika (třída D). Tato hrnčina se běžně objevuje v průběhu 15. až první poloviny 16. století s tím, že loštické hrnce registrujeme už na konci 14. století. Zastoupení obou tříd je nejnižší a dosahuje pouhých 16 %. Okraje mají tvar okružích, méně ven vykloněné. Tato hrnčina reprezentuje nejmladší horizont osídlení v průběhu 15. a v první polovině 16. století. Do tohoto časového úseku řadíme také zlomek čelní vyhřívací stěny komorového kachle s blíže neurčeným motivem. Nutno však podotknout, že dosud získaný materiál neobsahuje kovové ani jiné nálezy, které by mohly naznačit možné obléhání, navzdory tomu, že z první poloviny 15. století máme o zdejší tvrzi nejvíce zpráv.

Vodní tvrz chráněnou hlubokými a širokými vodními příkopy, pevnými věžemi a mohutnými zdmi Olomoučané dobyli v roce 1422 nebo 1423 a navzdory rozhodnutí krále Zikmunda Lucemburského z roku 1425 zbořena nebyla. V 16. století ztrácí rezidenční funkci a ještě na počátku 17. století slouží k hospodářským účelům.

Závěr

Původní polohu majetínské tvrze do prostoru zahrady domu č. p. 14 lokalizoval v sedmdesátých letech 20. století V. Burian na základě získané kolekce keramiky a náhodně objeveného zdiva. Zdejší sídlo mohlo mít dvojdílnou dispozici s tím, že jádro se nacházelo na pozemku domu č. p. 14, kde majitel domu objevil kamennou zeď spojenou maltou. Fortifikaci „v podobě hradu s věžemi“ chránil příkop, napájený bezejmennou vodotečí, jak ji za husitských válek popisovali olomoučtí měšťané. Provedený rozbor písemných pramenů v komparaci s hmotnými nálezy přinesl nové poznatky o existenci sídla v průběhu druhé poloviny 14. až počátku 17. století.

Nově získané kolekce archeologických nálezů doplňují naše znalosti o tvrzi. Pomineme-li několik zlomků pravěké keramiky, pak nejstarší fragmenty lze zařadit do průběhu 11. století, kdy ve sledovaném prostoru patrně existovalo sídliště. Další časový horizont osídlení můžeme klást do druhé poloviny 13. až prvních desetiletí 14. století. Relevantní materiál lze hypoteticky spojovat s Heřmanem z Majetína, prvním známým vlastníkem sídla, jehož podobu by mohl poodhalit pouze plošný archeologický výzkum.

Nejpočetnější kolekci nálezů lze zařadit do průběhu 14. století, kdy se zmínky o zdejší tvrzi častěji objevují v písemných pramenech. Keramika z průběhu 15. až počátku 16. století je zastoupena výrazně méně a neindikuje možné obléhání tvrze za husitských válek. Ojedinelý nález zlomku kachle může naznačovat vytápění sídla pomocí kachlových kamen. Většina keramiky představuje běžně dostupné zboží až na několik zlomků ložtické hrnčiny, která je považována za importy,⁷⁷ poukazující na vyšší sociální statut zdejších majitelů. Je poněkud překvapivé, že z této lokality dosud nemáme žádné metalické nálezy, které by doplnily naše znalosti o materiální kultuře tohoto fortifikovaného sídla.

Poznámky

- ¹ Studie vznikla při řešení projektu Ministerstva kultury České republiky na podporu aplikovaného výzkumu v oblasti národní a kulturní identity na léta 2023 až 2030 NAKI III Můj dům, můj hrad – středověká panská sídla na střední Moravě (identifikační kód projektu: DH23P03OVV071).
- ² BURIAN, Václav: *Nálezy středověké keramiky na tvrzišti v Majetíně*. Přehled výzkumů 1975, 1977, s. 79–81.
- ³ PLÁČEK, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2001, s. 371.
- ⁴ Tamtéž.
- ⁵ HOSÁK, Ladislav: *Husitské revoluční hnutí v Olomouckém kraji*. Olomouc 1960, s. 19.
- ⁶ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. V/2. Eds. Jindřich Šebánek, Šáša Dušková. Praha 1981, s. 550–551, č. 840.
- ⁷ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. V. Eds. Antonii Boczek, Josefus Chytil. Brunae 1850, s. 197, č. 187.
- ⁸ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. VI. Eds. P. Ritter v. Chlumecky, Joseph Chytil. Brünn 1854, s. 112, č. 141.
- ⁹ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. IX. Ed. Vincenz Brand. Brünn 1875, s. 382–383, č. 17; *Památná kniha olomoucká (kodex Václava z Jihlavy) z let 1430–1492, 1528*. Eds. Libuše Spáčilová, Vladimír Spáčil. Olomouc 2004, s. 201, č. 27.
- ¹⁰ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. XV. Ed. Berthold Bretholz. Brünn 1903, s. 52–53, č. 66. DOSTÁL, Josef – ŘÍKOVSKÝ, František: *Olomoucký okres. Vlastivěda moravská*. Brno 1935, s. 510 omylem uvádějí, že v roce 1376 prodal Unka a Viknan z Majetína Ješkovi Puškovi z Kunštátu dva lány v Majetíně. Ve skutečnosti se jednalo o dva lány v Dobrochově (*Die Landtafel des Markgrathumes Mähren*. Text der Olmützer Cuda (1348–1466), (dále jen ZDO). Eds. Petr Ritter von Chlumecky, Joseph Chytil, Carl Demuth, A. R. von Wolfskron. Brünn 1856, s. 102, č. 208).
- ¹¹ ZDO II., s. 81, č. 450.
- ¹² ZDO VI., s. 234, č. 972.
- ¹³ ZDO VII., s. 267, č. 450.
- ¹⁴ ZDO VIII., s. 311, č. 302.
- ¹⁵ *Ueber das Olmützer Stadtbuch des Wenzel von Iglau*. Ed. Wilhelm Saliger. Brünn 1882, s. 43, č. 70; *Památná kniha olomoucká*, s. 231, č. 100; KUX, Johann: *Geschichte der königlichen Hauptstadt Olmütz bis zum Umsturz 1918*. Reichenberg – Olmütz 1937, s. 79.
- ¹⁶ *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419–1436* (dále jen UB). I. Band (1419–1428). Ed. Franz Palacký. Prag 1873, s. 372–374, č. 321. K tomu z literatury URBÁNEK, Rudolf: *K historii husitské Moravy*. Časopis Matice moravské 63–64, 1940, s. 273; HOSÁK, Ladislav: *Olomoucký patriciát v boji proti husitskému revolučnímu hnutí*. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica*. Sborník prací historických 1, 1960, s. 20; HOSÁK, L.: *Husitské revoluční hnutí*, s. 19 (zde nepřesně).
- ¹⁷ Překlad listu olomouckých měšťanů je v některých částech ne úplně jasný a umožňuje více výkladů, proto jsme požádali o pomoc s překladem listu prof. L. Spáčilovou z Katedry germanistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, které tímto velmi děkujeme za spolupráci v této věci. Problematika dopisu včetně možného zranění nohy Petra Strážnického z Kravař konzultována s dr. J. Svobodou, který se osobnosti Petra Strážnického dlouhodobě věnuje. Podle něho ve výsledkovém protokolu vzniklém někdy po 4. prosinci 1424 Petr Strážnický z Kravař uvedl, že nemohl cestovat pro bolesti nohy (k tomu více SVOBODA, Josef: *Politický a mocenský dualismus panovníka*

- a šlechtý na Moravě se zvláštním zřetelem k osobnosti Petra Strážnického z Kravař. Olomouc 2021 /nepublikovaná dizertační práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci/, s. 57–70). Z toho důvodu se domníváme, že informace o dlouhodobém upoutání na lůžko v dopise olomoucké městské rady se týká právě jeho. Netvrdíme ovšem, že je to jediný možný výklad.
- ¹⁸ HOSÁK, L.: *Husitské revoluční hnutí*, s. 19.
- ¹⁹ <https://www.mza.cz/indikacniskici/skica/detail/2030>, cit. 3. 1. 2025.
- ²⁰ UB I., s. 378–379, č. 325. K tomu z literatury HOSÁK, L.: *Olomoucký patriciát*, s. 21.
- ²¹ *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*. VI. díl. Ed. František Palacký. Praha 1872, s. 413–414, č. 18.
- ²² K moravským zemským hejtmanům v tomto období SVOBODA, Josef: *Úřad moravského zemského hejtmana za posledních Lucemburků (1411–1423)*. Mediaevalia historica Bohemica 25, 2022, s. 37–76. Podrobně k osobnosti Petra Strážnického z Kravař SVOBODA, J.: *Politický a mocenský dualismus*, s. 21–23, 44–62. Nelze také úplně vyloučit variantu, že k dobytí tvrze na husitech došlo před nástupem Petra Strážnického do úřadu zemského hejtmana, a než se vše dojednalo a měla být tvrť zbourána, staronový zemský hejtman Petr Strážnický tomu zabránil.
- ²³ Celá věc s Majetínem souvisí s Citovem uvedeným v listu. Jan Tovačovský z Cimburka se obával, že Citov ležící poblíž Tovačova obsadí katolická strana, a proto ji předešel a vesnici obsadil sám. K problematice poměrů na Majetíně v roce 1425 mimořádně zmatečně a velmi nepřesně SPURNÝ, František a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Díl II. Severní Morava. Praha 1983, s. 148.
- ²⁴ *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové*. Tomus III. Ed. Vincentius Brandl. Brunae 1878–1880, s. 691, č. 293. V roce 1434 se připomínají bratři Bohuněk a Valentin z Majetína (Tamtéž, s. 82, č. 375).
- ²⁵ *ZDO XI.*, s. 428, č. 83–84. K tomu také list Jiřího z Poděbrad z roku 1464 pro zemské úředníky, kde Jiří intervenoval ve prospěch Machny z Duban a dětí Jankovského z Vlašimi (*Listinář Selského archivu I*. Olomouc 1902–1906, s. 85, č. 90). V jiném prameni z roku 1464 se Machna psala jako Machna z Duban a z Majetína (*Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové*. Tomus IV. Ed. Vincentius Brandl. Brunae 1881–1882, s. 435, č. 813).
- ²⁶ *Libri citationum* 4, s. 318, č. 325. Hanuš z Vašatic v žalobě operoval listy krále Václava (patrně Václava IV.) svědčícími v jeho prospěch. Další žaloby na Machnu (Markétu) z Majetína ve věci dluhů váznoucích na majetinském statku viz Tamtéž, s. 374, č. 437. Důkaz, že Machna z Majetína je osoba totožná s vdovou po Jankovském z Vlašimi Markétou z Majetína, viz Tamtéž, s. 472, č. 231.
- ²⁷ Tamtéž, s. 318, č. 326. Hanuš z Vašatic je doložen v roce 1464 již jako nebožtík (Tamtéž, s. 100, č. 427).
- ²⁸ Tamtéž, s. 294, č. 165.
- ²⁹ Tamtéž, s. 482.
- ³⁰ Tamtéž, s. 453, č. 921.
- ³¹ Tamtéž, s. 489, č. 946. Bratři Valentin a Pavel z Majetína jsou jako nebožtíci připomínáni v pramenech v roce 1464 (Tamtéž, s. 308, č. 259).
- ³² *Moravské zemské desky (dále jen ZDO) II. (1480–1566)*. Kraj olomoucký. Ed. František Matějka. Brno 1948, s. 13–14, č. 63.
- ³³ V roce 1481 přijala Machna z Duban na spolek svého syna Jindřicha a svou dceru Annu na dvůr v Dubanech a na vše, co v Dubanech měla (*ZDO XII.*, s. 25, č. 171).
- ³⁴ *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové*. Tomus VI. Ed. Vincentius Brandl. Brunae 1895, s. 40, č. 221.
- ³⁵ *ZDO XII.*, s. 23, č. 150.
- ³⁶ *Libri citationum* 6, s. 157.
- ³⁷ *ZDO XIII.*, s. 43–44, č. 8–9.
- ³⁸ V roce 1490 (*ZDO XIII.*, s. 47, č. 39 a s. 51, č. 55); v roce 1493 (*Libri citationum* 6, s. 319, č. 1931); v roce 1495 (*ZDO XV.*, s. 104, č. 23), v roce 1499 (*Archiv český čili staré písemné památky české i moravské* /dále jen AČ/ XVI. díl. Ed. Josef Kalousek. Praha 1897, s. 536–537, č. 720); v roce 1513 (*Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*. XVII. díl. Ed. Josef Kalousek. Praha 1899, s. 194–195, č. 983). Jako bratři uvedeni Mikeš a Zdeněk z Kokor v roce 1481 (*Libri citationum* 6, s. 155, č. 923).
- ³⁹ AČ XVI., s. 536–537, č. 720.
- ⁴⁰ *ZDO XVII.*, s. 193, č. 173. K tomu, že Jan a Jindřich byli syny Zdenka z Kokor, viz AČ XVII., s. 194–195, č. 983.
- ⁴¹ V roce 1516 (*ZDO XVIII.*, s. 199, č. 16); v roce 1519 (*ZDO XVIII.*, s. 210, č. 75–77).
- ⁴² *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*. XX. díl. Ed. Josef Kalousek. Praha 1902, s. 309, č. 127. Hned další den, 19. srpna 1521, byly dojednány v Prostějově podmínky finančního plnění (kdy a kam mají být peníze složeny, jak se mají řešit platy od poddaných a z rybníků), viz Tamtéž.
- ⁴³ *ZDO XIX.*, s. 228, č. 38.
- ⁴⁴ NEKUDA, Vladimír – UNGER, Josef: *Hrádky a tvrze na Moravě*. Brno 1981, s. 187.

- ⁴⁵ *Moravské zemské desky III.* (dále jen ZDO) (1567–1642). Kraj olomoucký. Ed. František Matějek. Praha 1953, s. 312–313, č. 26.
- ⁴⁶ V roce 1602 (ZDO XXXII., s. 359–360, č. 35); v roce 1610 (ZDO XXXII., s. 427–428, č. 25b, 26); v roce 1636 (ZDO XXXVII., s. 572–573, č. 47).
- ⁴⁷ Ves Majetín v urbáři tovačovského panství z roku 1615 viz Moravský zemský archiv v Brně, fond Sbirka rukopisů Moravského zemského archivu, inv. č. 742, f. 219v–227r. K dataci urbáře *Moravské a slezské urbáře*. Katalog. Ed. Jan Řezníček. Praha 2002, s. 299–300. Rozbor poddanských dávek z Majetína v 17. století viz Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Dostál František, kart. 13, inv. č. 242.
- ⁴⁸ DOSTÁL, J. – ŘÍKOVSKÝ, F.: *Olomoucký okres*, s. 508–512; HOSÁK, L.: *Husitské revoluční hnutí*, s. 19; ZGAŽAR, Josef a kol.: *Obec Majetín v rozvoji a budování*. Majetín 1975, s. 7–9; KOVÁŘOVÁ, Stanislava: *Ve světle nejstarších zpráv*. In: Majetín: historie a současnost. Ed. Josef Bartoš a kol. Majetín 2002, s. 13–18.
- ⁴⁹ BURIAN, V.: *Nálezy středověké keramiky*, s. 79–80.
- ⁵⁰ VRÁNOVÁ, Vendula: *Archeologické nálezy a lokality na katastrálním území obce Majetín*. Střední Morava 26, 2020, č. 49, s. 76.
- ⁵¹ NEKUDA, V. – UNGER, J.: *Hrádky a tvrze*, s. 187; SPURNÝ, F. a kol.: *Hrady, zámky a tvrze*, s. 148; TYMONOVÁ, Markéta: *Nástin vývoje šlechtických sídel na Olomoucku*. Střední Morava 2, 1996, č. 3, s. 38.
- ⁵² PLAČEK, M.: *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 371.
- ⁵³ PROCHÁZKOVÁ, Pavlína: *Na počátku dějin*. In: Majetín: historie a současnost. Ed. Josef Bartoš a kol. Majetín 2002, s. 11–12; VRÁNOVÁ, V.: *Archeologické nálezy a lokality*, s. 76.
- ⁵⁴ PLAČEK, M.: *Ilustrovaná encyklopedie*, s. 371, obr. č. 702.
- ⁵⁵ Děkuje rodině Nakládalových za možnost provést geofyzikální výzkum na zahradě jejich domu a předání nově získaných archeologických nálezů.
- ⁵⁶ BURIAN, V.: *Nálezy středověké keramiky*, s. 79, obr. 38:6.
- ⁵⁷ FALTÝNEK, Karel – NOVÁK, Jakub – ŠLÉZAR, Pavel: *Raně středověké osídlení v Moravičanech na Soutoku*. Přehled výzkumů 59, 2018, s. 137–148, obr. 19–20.
- ⁵⁸ DOHNAL, Vít: *Stopy mladohradištního sídliště v Přerově*. Přehled výzkumů 1975, 1977, s. 80, obr. 27:1; PARMA, David: *K problematice zázemí přerovského hradu v mladohradištním období*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. M, řada archeologická 50, 2001, č. M6, s. 182–186, obr. 12; PROCHÁZKA, Rudolf: *Hrad Přerov v raném středověku (9.–11. století) a počátky mladohradištní hmotné kultury*. Brno 2017, s. 160–168, obr. 67–68.
- ⁵⁹ ČIŽMÁŘ, Zdeněk – ŠMÍD, Miroslav: *Vývoj Prostějova v archeologických a historických pramenech v období 10.–16. století*. Archaeologia historica 25, 2000, s. 94–96, obr. 19.
- ⁶⁰ NOVÁK, Jakub: *Archeologické doklady vrcholně středověkého osídlení v nejbližším zázemí města Uničova*. In: Zázemí královského města Uničova. Eds. Vladimír Horn, Jakub Novák. Olomouc 2023, s. 26–30 (zde i další literatura).
- ⁶¹ Tamtéž, s. 29.
- ⁶² GOŠ, Vladimír: *Loštice, město středověkých hrnčářů*. Opava 2007; ŠTASTNÝ, Martin – DUDEK, Josef – GOŠ, Vladimír: *Pocula loscicensia aperta. Tajemství výroby loštických pohárů odhaleno*. Pravěk Nová řada 26, 2018, s. 83–106.
- ⁶³ HLUBEK, Lukáš: *Výsledky záchranného archeologického výzkumu na předhradí hradu Tepence v letech 1971–1975*. Přehled výzkumů 62, 2021, s. 94.
- ⁶⁴ ČIŽMÁŘ, Z. – ŠMÍD, M.: *Vývoj Prostějova*, s. 83, obr. 5:1–4.
- ⁶⁵ SCHENK, Zdeněk – MIKULÍK, Jan: *Dějiny přerovského zámku*. Výsledky archeologických výzkumů v areálu přerovského zámku (PhDr. Jiřímu Kohoutkovi, CSc., in memoriam). In: Přerovský zámek. Ed. Karel Žurek. Přerov 2010, s. 19, obr. 22.
- ⁶⁶ BLÁHA, Josef: *Archeologický průzkum v Olomouci*. In: Archeologické prameny k dějinám olomoucké oblasti I/2. Olomouc 1987, s. 6–7, A 32575 – A 32592.
- ⁶⁷ VRÁNOVÁ, Vendula: *Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu na trase dálnice D55 Olomouc – Kokory*. In: Ročenka 2023, Archeologické centrum Olomouc, příspěvková organizace. Olomouc 2024, s. 134–135, obr. 4.
- ⁶⁸ SCHENK, Z. – MIKULÍK, J.: *Dějiny přerovského zámku*, s. 17, obr. 24.
- ⁶⁹ ČIŽMÁŘ, Z. – ŠMÍD, M.: *Vývoj Prostějova*, s. 82, obr. 4:1–4, 9–15.
- ⁷⁰ FOJTÍK, Pavel: *Drobná středověká terakotová plastika ze zaniklé středověké osady Stará Ves, k. ú. Kralice na Hané, okr. Prostějov*. In: Zaměřeno na středověk. Zdeněkovi Měřinskému k 60. narozeninám. Eds. Šimon Ungerman a Renáta Přichystalová. Praha 2010, s. 435–436, obr. 4–5; FOJTÍK, Pavel: *Keramický cášský roh ze zaniklé středověké vsi na k. ú. Kralice na Hané, okr. Prostějov, střední Morava*. Archeologické rozhledy 67, 2015, č. 2, s. 293–294, obr. 5.

- ⁷¹ Například BLÁHA, Josef: *Archeologický průzkum v Olomouci*. In: *Archeologické prameny k dějinám olomoucké oblasti I/1*. Olomouc 1982, s. 8–9, A 32300 – A 32432; DOHNAL, Vít: *Olomoucký hrad v raném středověku: 10. až první polovina 13. století*. Olomouc 2001, s. 151–154, tab. 36; HLUBEK, Lukáš: *Neznámá kolekce středověkých nálezů z ulice 8. května čp. 504 v Olomouci*. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci 2020, č. 320, s. 22–31, obr. 3–5; HLUBEK, Lukáš: *Středověká odpadní jímka ze Školní ulice v Olomouci*. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci 2023, č. 326, s. 65–75, obr. 4–6.
- ⁷² NEKUDA, Rostislav: *Korpus středověké keramiky datované mincemi z Moravy a Slezska*. *Archaeologia historica* 5, 1980, s. 392–395, 406–407, 412, 421.
- ⁷³ PAVLÍK, Čeněk: *Velký obrazový atlas gotických kachlových reliéfů: Čechy, Morava, české Slezsko*. Praha 2017, s. 44, 65–66, kat. č. 613, 1091, 1093, 1109, 1124.
- ⁷⁴ Pro úplnost ještě dodejme, že tři zlomky keramiky ze 14.–15. století pocházejí z výkopové rýhy u domu č. p. 59, který sousedí s domem č. p. 14. Zda s předmětným sídlem souvisejí, není možné rozhodnout, ale mohou ukazovat na rozsah středověkého osídlení do míst Staromajetinské ulice.
- ⁷⁵ K tomu HLUBEK, Lukáš: *Majetín (okr. Olomouc)*. Přehled výzkumů 52, 2011, s. 166–167.
- ⁷⁶ Srov. HLUBEK, L.: *Výsledky záchranného archeologického výzkumu*, s. 94–95; TÝŽ: *Kolekce středověké keramiky ze Ztracené ulice č. 27 v Olomouci*. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci 2022, č. 324, s. 72.
- ⁷⁷ GOŠ, V.: *Loštice*, s. 83–86.

Muzejní a vlastivědná společnost v Brně

v rámci spolupráce s muzei a vlastivědnými kroužky nabízí přednášku „**Hrdelní právo v raném novověku a moravské šibenice ve světle archeologických výzkumů**“.

Přednášející: Prof. Josef Unger, RNDr. Robin Pěnička, MUDr. Zuzana Balážová a další.

Obsah: Proměny hrdelního práva, hledání popravišť, archeologický výzkum v místech, kde stávaly šibenice. Původní konstrukce šibeničních staveb, svědectví archeologických nálezů o provozu na šibenících. O čem svědčí kosti popravených.

Dopravu přednášejících z Brna zajišťují přednášející, promítací techniku zajistí pořadající. Finanční zajištění zcela v možnostech pořadajících.

Termín možno dohodnout na adrese ungerjosef44@seznam.cz.